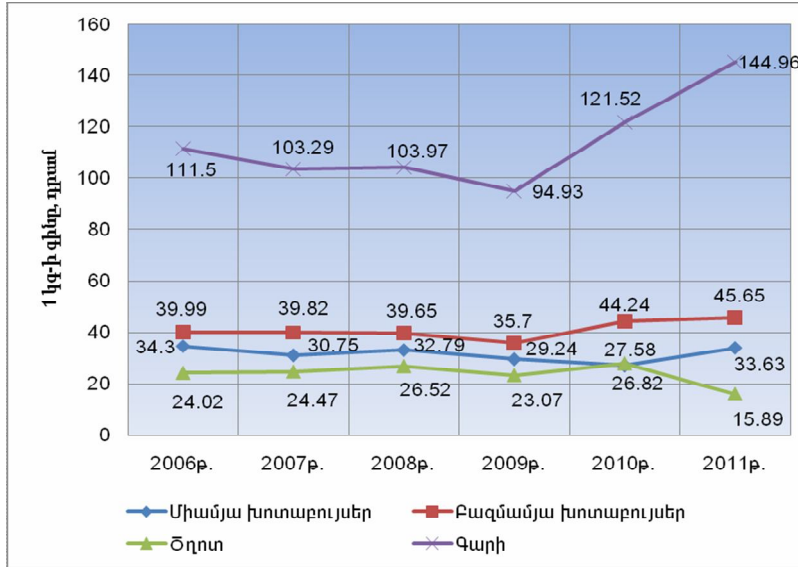

Ընդհանուր առմամբ կերային մշակաբույսերը շուկայում ձևավորված գների պայմաններում ապահովում են որոշակի շահութաբերություն, ծախսերը փոխհատուցվում են, և արտադրական գործունեությունը այս ոլորտում արդյունավետ է: Վերջին տարիներին կերային մշակաբույսերի միավորի գները որոշակիորեն տատանվում են (գծապատկեր 3):

Գծապատկեր 3

Կերային մշակաբույսերի գների փոփոխությունը 2006-2011թթ.

Գծապատկերից երևում է, որ ներկայացված ժամանակահատվածի 2009-2011թթ. հատվածում գարու գինը զգալիորեն բարձրացել է, բարձրացել են նաև բազմանյա խոտաբույսերի գները:

Կերերի արտադրության հիմնահարցի լուծումն ինքնանպատակ չէ, քանի որ դրանով է պայմանավորված անասնաբուծական բոլոր ճյուղերի կայուն և արդյունավետ զարգացումը: Հետևաբար հանրապետությունում կերապահովվածության հետագա զարգացման նպատակով առաջարկվում է մշակել և իրականացնել պետական համալիր ծրագիր:

ՇՈՒՇԱՆԻԿ ԿՈՍՏԱՆՅԱՆ

ՀՀ ԳԱԱ Մ. Քոթանյանի անվան
տնտեսագիտության ինստիտուտի գիտաշխատող

ԼԻԱՆԱ ԱՉԱՏՅԱՆ

ՀՀ ԳԱԱ Մ. Քոթանյանի անվան
տնտեսագիտության ինստիտուտի գիտաշխատող

ԳՅՈՒՂԱՏՆՈՒԹՅԱՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԽՈՇՈՐԱՅՄԱՆ ՈՒՂՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Գյուղատնտեսությունը հանրապետության տնտեսության առաջատար ոլորտներից է, որի տեսակարար կշիռը երկրի համախառն ներքին արդյունքում (ՀՆԱ) վերջին հինգ տարիների տվյալներով, միջինը, կազմել է 17.8, իսկ գյուղատնտեսական սթրեքի (հումքի) վերամշակող արդյունաբերության հետ մեկտեղ՝ 22.9 տոկոս: Գյուղատնտեսությանը բաժին է ընկնում հանրապետության ընդհանուր զբաղվածների 45,4 տոկոսը: Այդուհանդերձ գյուղատնտեսության արտադրական ներուժի օգտագործման մակարդակը դեռևս բավականին ցածր է, որի հիմնական պատճառներից մեկը գյուղացիական տնտեսությունների փոքր

չափերն է: Ուստի գյուղատնտեսության ոլորտի առջև ծառայած խնդիրների լուծման, ներքին և արտաքին մարտահրավերներին դիմակայելու տեսանկյունից առանձնահատուկ կարևորվում է գյուղացիական տնտեսությունների խոշորացումը, այդ բնագավառում պետական միասնական քաղաքականության մշակումը և իրականացումը: Գյուղացիական տնտեսությունների փոքր չափերն ու մասնատված հողաբաժինները, որոնք ձևավորվել են հողի սեփականաշնորհման գործընթացի արդյունքում սահմանափակում են ոլորտի կայուն զարգացումը և խոչընդոտում են գյուղատնտեսության վարման ինտենսիվ տեխնոլոգիաների ներդրմանը և արդյունաբերականացմանը:

Գյուղացիական տնտեսությունների խոշորացման տեսլականը՝ մրցունակ ապրանքային տնտեսությունների ձևավորման ու զարգացման միջոցով, երկրի պարենային անվտանգության (անկախության), ինչպես նաև գյուղատնտեսական արտադրությունում տնտեսավարողների բարձր կենսամակարդակի ապահովման հիմնախնդիրների աստիճանական լուծումն է:

Հայաստանի Հանրապետությունում 90-ական թվականների սկզբին իրականացված հողի, անասնազիսաքանակի, գյուղտեխնիկայի և այլ արտադրական միջոցների սեփականաշնորհման (մասնավորեցման) և ագրարային բարեփոխումների արդյունքում ձևավորվել և ներկայումս գործում են շուրջ 340 հազար ընտանեկան գյուղացիական տնտեսություններ: Դրանց միջին հաշվով, բաժին է ընկնում շուրջ 1.4 հա գյուղատնտեսական հողատեսքեր, այդ թվում՝ 1.1 հա վարելահողեր:

Գյուղատնտեսական արտադրությունն իրականացվում է ավելի քան 1200 հազար մասնատված հողակտորների վրա: Գյուղացիական տնտեսությունների (ընտանեկան տնտեսությունների) կողմից արտադրվող գյուղատնտեսական մթերքի տեսակարար կշիռը գյուղատնտեսության համախառն արտադրանքում կազմում է 97.2 տոկոս:

Գյուղացիական տնտեսությունների փոքր չափերը և հողամասերի մասնատվածությունը հնարավորություն չեն ընձեռում տնտեսության բնականոն զարգացման, ընդլայնված վերարտադրության, ինչպես նաև արտադրության արդյունավետ կազմակերպման, արդիական տեխնոլոգիաների ներդրման և դրամական հոսքերի համաչափ ապահովման համար:

Գյուղատնտեսությունում զբաղվածների թիվը 2010 թվականի տվյալներով, ինչպես նշվել է, կազմում է հանրապետությունում ընդամենը զբաղվածների շուրջ 45 %-ը, սակայն գյուղատնտեսական աշխատանքների մեքենայացման ցածր մակարդակի, ագրոտեխնիկական և զոոտեխնիկական կանոնների պահանջների թերի կատարման, փոխառու և հիմնական միջոցների սղության և մի շարք այլ գործոններով պայմանավորված՝ աշխատանքի արտադրողականությունը շարունակում է մնալ ցածր, և տնտեսավարողների եկամուտները չեն ապահովում գյուղաբնակների կյանքի բավարար որակ:

Գյուղացիական տնտեսությունների խոշորացումը բնականոն, օրինաչափ գործընթաց է, որը չունի այլընտրանք և բնորոշ է, մասնավորապես, անցումային տնտեսության գրեթե բոլոր երկրներին:

Գյուղական աղքատության բարձր մակարդակը, պաշտոնական տվյալներով 2010թ.՝ 36,0 %, գյուղական համայնքներում ոչ գյուղատնտեսական զբաղվածության ընդլայնման օբյեկտիվ բարդությունները, փոքր, ոչ արդյունավետ տնտեսությունների միավորմանը խոչընդոտող բարդությունների հաղթահարումը, ինչպես նաև գյուղատնտեսական արտադրության ներդրումային գրավչության ցածր մակարդակը վկայում են, որ գյուղացիական տնտեսությունների խոշորացումը ժամանակատար գործընթաց է: Այն կարող է իրականացվել աստիճանաբար, նպատակամետ պետական ծրագրերի շրջանակներում:

Միջազգային փորձի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ գյուղացիական տնտեսությունների խոշորացումը կարող է իրականացվել ինչպես առանձին տնտեսությունների ընդլայնման (տնտեսավարող սուբյեկտների կողմից գյուղատնտեսական արտադրությունում նոր հողատեսքերի ներգրավման, անասնազիսաքանակի ավելացման, բարձր ավելացված արժեք ապահովող մթերքի արտադրության և էքստենսիվ ու ինտենսիվ զարգացման այլ եղանակներով), այնպես էլ՝ գյուղացիական տնտեսությունների կոոպերացման, ընկերությունների, ընկերակցությունների, ասոցիացիաների և կամավոր հիմունքներով այլ միավորումների ձևավորման միջոցով:

Գյուղացիական տնտեսությունների խոշորացման նպատակն է՝ սոցիալ-տնտեսական շարժառիթների (մոտիվացիաների) և գյուղատնտեսության ոլորտի ներդրումային գրավչության բարձրացման միջոցով նպաստավոր պայմաններ ստեղծել մրցունակ գյուղատնտեսական սուբյեկտների կայացման, ինչպես նաև խոշոր առևտրային կազմակերպությունների զարգացման համար: Վերջինս պահանջում է լուծել մի շարք խնդիրներ, որոնցից հիմնականներն են՝

- օրենսդրության կատարելագործման միջոցով անհրաժեշտ նախադրյալներ ստեղծել տնտեսությունների կամավոր միավորումների (կոոպերատիվների) ձևավորման, հողի շուկայի լիարժեք կայացման, հողամասերի միավորման, ոլորտում մրցակցային բարենպաստ միջավայրի ձևավորման և ներդրումային գրավչության բարձրացման համար,
- սպահովել պետություն-մասնավոր հատված արդյունավետ համագործակցությունը, ընդլայնել պետական աջակցության չափերը և կատարելագործել դրա ձևերը, մեթոդներն ու մեխանիզմները,
- նպաստել գյուղական տարածքներում արտադրական (ֆիզիկական), սոցիալական և շուկայական (ֆինանսական) ենթակառուցվածքների ձևավորմանն ու զարգացմանը,
- խթանել սննդամթերքի վերամշակող արդյունաբերությունում փոքր և միջին ձեռնարկատիրությունը, արտադրական ուժերի ապակենտրոնացումը և ռացիոնալ տեղաբաշխումը, ինչպես նաև գյուղատնտեսությանն այլընտրանքային աշխատատեղերի ստեղծումը (հանքարդյունաբերության, էներգետիկայի, զբոսաշրջության, առևտրի, ծառայությունների, թեթև արդյունաբերության և այլ ոլորտներում),
- խրախուսել գյուղատնտեսական մթերքներ վերամշակող ընկերությունների և գյուղացիական տնտեսությունների միավորումների (միությունների) միջև պայմանագրային հարաբերությունների արմատավորումը, ինստիտուցիոնալ կառույցների զարգացումը:

Գյուղատնտեսական արտադրության զարգացման կարևոր ուղղություններից է օրգանական (էկոլոգիական) գյուղատնտեսությունը, որը գյուղական տարածաշրջանների զարգացման այլընտրանքային ուղղություն է և ունի զարգացման ռեալ հնարավորություններ, կարող է մեծապես նպաստել աղքատության հաղթահարմանը, նոր աշխատատեղերի ստեղծմանը, տնտեսությունների շահութաբերությանը և ի վերջո ՀՀ ագրոպարենային համակարգի զարգացմանը:

Հայաստանի Հանրապետությունում գյուղացիական տնտեսությունների խոշորացման գործընթացը սահմանափակող հիմնական գործոններն են.

- գյուղական բնակավայրերում գյուղատնտեսական արտադրությանն այլընտրանքային ոլորտներում աշխատատեղերի սղության պայմաններում բնակչության եկամուտների հիմնական աղբյուրներն են՝ երկրագործությունից և անասնապահությունից ստացված եկամուտները, ուստի փոքր չափերի տնտեսությունների կողմից հողերի, ինչպես նաև անասնազխաքանակի, արտադրության այլ միջոցների օտարումը և արդյունքում՝ խոշոր ապրանքային տնտեսությունների ձևավորումն ընթանում է դանդաղ տեմպերով,
- հողի մշակման նկատմամբ գյուղական բնակչության «մենատիրական» հոգեկերտվածքը (մենթալիտետը) ձևավորվել է բազմադարյան պատմության ընթացքում, որի վկայությունն է թերևս այն փաստը, որ հողերի համատարած (համընդհանուր) սեփականաշնորհման գործընթացի սկզբում ձևավորված 8200 գյուղացիական կոլեկտիվ տնտեսությունները կարճ ժամանակահատվածում լուծարվեցին և վերակազմավորվեցին գյուղացիական ընտանեկան տնտեսությունների,
- հանրապետության գյուղատնտեսական արտադրության բարձր ռիսկայնության և գյուղատնտեսության սպահովագրության դեռևս բացակայության հետևանքով, ոլորտը գրավիչ չէ օտարերկրյա և տեղական խոշոր ներդրումների ներգրավման համար,
- մատչելի տոկոսադրույքներով և երկարաժամկետ վարկային ռեսուրսների սղությունը, պարենամթերքի ներքին շուկայի ոչ մեծ տարողությունը, արտահանվող պարենային ապրանքների իրացման որոշ բարդությունները նպաստավոր չեն գյուղատնտեսական մթերքի (հումքի) վերամշակման բնագավառում փոքր և միջին ձեռնարկատիրության զարգացման համար,

- Հայաստանում դեռևս լիարժեք չեն ձևավորվել ինստիտուցիոնալ համապատասխան կառույցներ (մեծածախ շուկաներ, բորսաներ, լոգիստիկ կենտրոններ և այլն), ինչպես նաև մասնագիտացված միջնորդ կառույցներ, որոնց միջոցով կարող է իրականացվել գյուղատնտեսական մթերքի մեծածավալ խմբաքանակների գնումը և իրացումը ներքին ու արտաքին շուկաներում, որը նույնպես կնպաստի գյուղացիական տնտեսությունների խոշորացմանը, քանի որ նշված կառույցները համագործակցելու են միայն միջին և խոշոր սպրանքային տնտեսությունների հետ,
- ենթակառուցվածքների թերզարգացվածությունը նույնպես հանդիսանում է տնտեսությունների խոշորացման խոչընդոտող գործոններից մեկը:
Հայաստանի Հանրապետությունում գյուղացիական տնտեսությունների խոշորացման հնարավորություններն ու նպաստող գործոններն են.
- երկրի տնտեսությունում ազատ մրցակցային միջավայրի ձևավորումն անխուսափելիորեն կհանգեցնի գյուղացիական տնտեսությունների խոշորացմանը, քանի որ փոքր չափերի տնտեսություններն անմրցունակ կլինեն խոշորների նկատմամբ (այդ գործընթացն արդեն իսկ տեղի է ունենում): ՀՀ կառավարության 2008-2012թթ. գործունեության ծրագրով գյուղատնտեսության ոլորտը դասվում է պետական ծախսային քաղաքականության առաջնահերթությունների շարքին, ուստի առաջիկայում հնարավորություն կընձեռվի իրականացնել տարբեր նպատակային ծրագրեր, որոնք կուղղվեն գյուղացիական տնտեսությունների խոշորացմանը, ենթակառուցվածքների գործունեության բարելավմանը, ագրովերամշակման ոլորտի խթանմանը, խոշոր գործարար նախագծերում պետական կապիտալի ներգրավմանը,
- Եվրամիության հետ խոր և համապարփակ ազատ առևտրի համաձայնագրի հնարավոր ստորագրումը, տեղական արտադրության սննդամթերքի անվտանգության բնագավառում ներկայացվող պահանջները միջազգայնորեն ընդունված չափորոշիչներին համապատասխանեցումը, տարածաշրջանային բարենպաստ զարգացումները մեծապես կնպաստեն պարենամթերքի արտահանման ծավալների էական ընդլայնմանը, ինչը շրթայաբար կհանգեցնի տնտեսությունների խոշորացմանը,
- ՀՀ տնտեսության զարգացման ուղենիշային ռազմավարական ծրագրերով նախատեսվում է արդյունաբերության, էներգետիկայի, զբոսաշրջության, գիտելիքների վրա հիմնված այլ ոլորտների առաջանցիկ զարգացումը, որի արդյունքում կառաջանան նոր աշխատատեղեր, տնտեսական գլոբալ ճգնաժամի հետևանքները հաղթահարելուց հետո հնարավորություն կընձեռվի ավելացնել ոլորտին ուղղվող պետական տրանսֆերտները և բարձրացնել ոլորտի մրցունակությունը,
- գլոբալացման անշրջելի գործընթացները, Եվրամիության արևելյան գործընկերության շրջանակներում իրականացվող աջակցության ծրագրերը, տարածաշրջանային համագործակցության ընդլայնումը կհանգեցնեն գյուղատնտեսության ոլորտի մասնագիտացմանը, արտադրության կառուցվածքի վերափոխումներին և դիվերսիֆիկացմանը, ինչը հնարավոր է միայն գյուղացիական տնտեսությունների խոշորացման պայմաններում,
- հետսեփականաշնորհման ժամանակահատվածում մասնատված հողաբաժինների համարժեք փոխանակումը (կոնսոլիդացումը) գյուղացիական տնտեսությունների միջև, արոտավայրերի ու խոտհարքերի մասնավորեցման գործընթացի խթանումը, ներկայումս իրականացվող սուբսիդավորման ծրագրի շարունակականությունը նույնպես հնարավորություն կընձեռնի տնտեսությունների խոշորացման և գյուղատնտեսական արտադրությունում նոր հողատեսքերի ներգրավման համար
- պետական պահուստային հողերի փոխանցումը համայնքներին, հողի նկատմամբ սեփականության իրավունքի գրանցման ավարտը, հողի շուկան կարգավորող օրենսդրության առկայությունը (մասնավորապես՝ «ՀՀ հողային օրենսգիրքը») ստեղծում են նախադրյալներ առավել կենսունակ գյուղացիական տնտեսությունների կողմից հողերի կենտրոնացման (ձեռքբերման) և վարձակալման համար:
Գյուղացիական տնտեսությունների խոշորացմանն ուղղված քաղաքականությունը կիրականացվի այդ գործընթացը խոչընդոտող գործոնների բացասական ազդեցության

մեղմման, ինչպես նաև առկա հնարավորությունների արդյունավետ օգտագործման միջոցով: Այդ տեսանկյունից առանձնահատուկ կարևորվում է գյուղատնտեսության ոլորտում պետական աջակցության գերակայությունների և կիրառվող մեխանիզմների վերաբերյալ հայեցակարգային հստակ մոտեցումների սահմանումը, որոնք, ներառելով տնտեսական, սոցիալական, բնապահպանական բաղադրիչները, հնարավորություն կընձեռեն ստեղծելու անհրաժեշտ նախադրյալներ ոլորտի կայուն ու համաչափ զարգացման համար:

Գյուղացիական տնտեսությունների խոշորացման գործընթացի խթանումը պահանջում է Հայաստանի Հանրապետության ագրարային քաղաքականությունը նպատակաուղղել.

- ՄԱԿ-ի Պարենի և գյուղատնտեսության կազմակերպության կողմից իրականացված հողերի միավորման (կոնսոլիդացման) փորձնական ծրագրի շարունակականությանն ապահովմանը,
- տարածքային զարգացման ծրագրերում գյուղական համայնքների արտադրական և սոցիալական ենթակառուցվածքների զարգացմանը, ինչպես նաև ոչ գյուղատնտեսական զբաղվածության հնարավորությունների ընդլայնմանը,
- պետական աջակցությամբ գյուղատնտեսության զարգացման ծրագրերի նպատակաուղղում գյուղատնտեսական հողերի և ռեսուրսների համատեղ օգտագործման հնարավորությունների ընդլայնմանը,
- գյուղացիական տնտեսությունների միավորման և տնտեսությունների խոշորացման գործընթացի խթանմանն ուղղված՝ գյուղատնտեսությունում ապրանք արտադրողների սուբսիդավորմանը, արտոնյալ վարկավորմանը և աջակցության մյուս ձևերին,
- գյուղատնտեսությունում տնտեսավարող սուբյեկտների կոոպերացման և տնտեսությունների խոշորացման տնտեսական արդյունավետության վերաբերյալ իրազեկվածության մակարդակի բարձրացմանը,
- գյուղական տարածքներում փոքր և միջին ձեռնարկատիրության պետական աջակցության նպատակային ծրագրերի իրականացմանը,
- նորամուծություններին, տեխնիկական վերազինմանը և տեխնոլոգիական գործընթացների արդիականացմանն ուղղված աջակցության ընդլայնմանը,
- ագրովերամշակման ոլորտում խոշոր ներդրումային ծրագրերի իրականացմանն աջակցությանը,
- սննդամթերքի անվտանգության, սանիտարական և բուսասանիտարական միջոցառումների իրականացմանը,
- Հայաստանի Հանրապետության հողային օրենսգրքում և «Հողի հարկի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում համապատասխան փոփոխությունների միջոցով գյուղատնտեսական հողատեսքերի ոչ նպատակային օգտագործման համար պատասխանատվությունը սահմանող դրույթների ուժեղացմանը,
- գյուղատնտեսական նշանակության հողերը ոչ պիտանի հողերի վերածելու համար վնասների հատուցումը և գյուղ. նշանակության հողերի վիճակին բերելու համար ողջ պատասխանատվությունը ընկնում է քաղաքացիների և իրավաբանական անձանց վրա,
- մասնավոր ներդրողների կողմից ագրոբիզնեսի զարգացման ծրագրերի իրականացման դեպքում ոչ նպատակային օգտագործվող կամ չօգտագործվող գյուղատնտեսական հողատեսքերը պետական գերակա շահ ճանաչելու կարգավիճակով պոտենցիալ ներդրողներին վաճառելուն,
- գյուղատնտեսության ոլորտին ծառայություններ մատուցող կառույցներին (ջրօգտագործողների ընկերություններ, գյուղատնտեսության տեխնիկական սպասարկման կենտրոններ, վերամշակող կազմակերպություններ և այլն) կողմից պետական գերակա շահ ճանաչելու միջոցով ոչ նպատակային օգտագործվող կամ չօգտագործվող հողատարածքների տրամադրմանը (վաճառքին),
- համայնքի վարչական սահմաններում գտնվող, համայնքային սեփականություն հանդիսացող (ոչ գյուղատնտեսական նշանակության), մեկտրացման կարիք ունեցող հողերը կադաստրային արժեքի 1/3-ով վաճառքին՝ դրանք մեկտրացնելու և ռեկուլտի-

վացիայի ենթարկելու պատրաստակամություն հայտնող և գյուղատնտեսական օգտագործման նպատակներով ձեռք բերող ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց:

Շուկայական տնտեսության պայմաններում, մրցակցային բարենպաստ միջավայրի ձևավորման դեպքում, գյուղատնտեսության ոլորտում տնտեսությունների խոշորացումն օբյեկտիվ և այլընտրանք չունեցող գործընթաց է, քանի որ տվյալ գոտում, ելնելով գյուղատնտեսական արտադրության առանձնահատկություններից և գոտիական մասնագիտացումից, օպտիմալ չափերով տնտեսությունների ձևավորմամբ հնարավորություն է ընձեռվում ծախսերի կրճատման արդյունքում ստանալ ավելի բարձր բերք մեկ միավոր հողատարածությունից, կրճատել միավոր արտադրանքի վրա կատարվող ծախսումները, բարձրացնել մեքենայացված աշխատանքների տեսակարար կշիռը (մասշտաբի էֆեկտ), հետևաբար՝ բարձրացնել արտադրողականությունը և արտադրանքի մրցունակությունը: Սակայն, այդ գործընթացների խթանման և խրախուսման համար պահանջվելու է պետական աջակցության աստիճանական ընդլայնումը վերը նշված հիմնական ուղղություններով, ինչպես նաև վերջիններիս շարունակական հստակեցումը և կատարելագործումը, ելնելով առկա ռիսկերի գնահատման ու վերլուծության արդյունքներից:

ԵՎԳԵՆՅԱ ՀԱԿՈՒՅԱՆ

*ՀՀ ԳԱՍ Մ. Քոթանյանի անվան
տնտեսագիտության ինստիտուտի հայցորդ*

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՋՐԱՅԻՆ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐԸ ԵՎ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Հայաստանի Հանրապետության տարածքի 75 տոկոսը գտնվում է ծովի մակերևույթից 1500 մետր բարձրության վրա: Հայաստանի 60 տոկոսի համար տարեկան տեղումները կազմում են մինչև 600 մմ, իսկ 20 տոկոսի համար՝ 400 մմ: Հայաստանի Հանրապետության տարածքում շուրջ 9480 փոքր և մեծ գետ է գտնվում, որոնցից 379-ը ունի 10 կմ և ավելի երկարություն: Գետերի ցանցի ընդհանուր երկարությունը 23 000 կմ է: Երկրի տարածքի 76%-ը պատկանում է Արաքս գետի ավազանին: Գետի պետական սահմանն է Իրանի հետ և Թուրքիայի հետ սահմանի մեծ մասը: Երկրի հյուսիսարևելյան մասը պատկանում է Քուռ գետի ավազանին: Տեղումների ընդհանուր ծավալի (15 000-18 000 մլն խոր. մ) 2/3-ը գոլորշանում է, և միայն 1/3-ն է առաջացնում վերգետնյա կամ ստորգետնյա հոսք, որն ունենում է անհամաչափ բաշխում¹: Գետերը հիմնականում ունեն ոչ հավասարաչափ սնուցում:

Գետերի վրա կառուցված է 75 ջրամբար՝ 986.0 միլիոն խոր. մետր ծավալով: Հանրապետության հիդրոէներգետիկ պաշարները գնահատվում են 1 700 000 կՎտ-ի, որոնցից այսօր օգտագործվում է միայն 40 %-ը:

Հայաստանի տարածքում գտնվում են շուրջ 100 մանր լճեր՝ մոտ 300 միլիոն խոր. մետր ընդհանուր ծավալով: Այստեղ է նաև Կովկասի ամենամեծ բարձրալեռ լիճը՝ Սևանը, որի մակերեսը կազմում է 1240 քառ. կմ (մինչև իջեցումն այն կազմել է 1360 քառ. կմ), խորությունը՝ շուրջ 99 մ: Լիճն են թափվում 28 գետ, արտահոսում՝ միայն Հրազդանը: Երկիրը հարուստ է նաև ստորգետնյա ջրերով:

Հայաստանի մի քանի գետերի հիդրոգրաֆիկական և հիդրոլոգիական բնութագրերը ներկայացված են 1-ին աղյուսակում:

Տարեկան առաջանում է մոտ 3 մլրդ խոր. մետր ստորգետնյա ջուր: Ստորերկրյա ջրերի ոչ համաչափ տեղաբաշխման պատճառով Արարատյան դաշտում արտեզյան ջրերի ճնշումից ճահիճներ են առաջանում, որոնց ընդհանուր մակերեսը մոտ 1500 քառ. կմ է: Ստորգետնյա ջրերն օգտագործվում են ջրամատակարարման և ոռոգման նպատակով: Խմելու ջրի 96%-ը և ստորգետնյա ծագում ունի²:

¹ http://ostarmenia.com/?page_id=4729&lang=hy#gold

² http://ostarmenia.com/?page_id=4729&lang=hy#gold